

Etnologija u Hrvatskoj i na Sveučilištu u Zagrebu

Goran-Pavel Šantek i Marina Kerimova

Etnološka znanost u Hrvatskoj desetljećima se razvijala u okviru tri glavne institucije koje su povremeno mijenjale svoja imena: Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Institutu za etnologiju i folkloristiku i Hrvatskom etnološkom društvu. Od 2006. godine nastava etnologije i kulturne antropologije/antropologije izvodi se i na Sveučilištu u Zadru pa se spomenutim glavnim institucijama pridružuje i četvrta: Odjel za etnologiju i antropologiju zadarskog sveučilišta (i on je mijenjao ime pa se jedno vrijeme zvao Odjelom za etnologiju i kulturnu antropologiju). Hrvatska ima i razvijeno etnološko izdavaštvo, a tri ključna znanstvena etnološka časopisa su „*Studia ethnologica Croatica*“, koju objavljuje zagrebački Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, „*Etnološka tribina*“, koju zajedno objavljuju zagrebački Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju i Hrvatsko etnološko društvo te „*Narodna umjetnost*“, koju objavljuje Institut za etnologiju i folkloristiku. Etnološke časopise objavljuju i neki hrvatski etnološki/etnografski muzeji, ali i druge institucije s etnološkim fokusom. Uostalom, razvoj etnologije u Hrvatskoj znatno je povezan s etnografskim muzejima. 1910. godine osnovan je Etnografski muzej regionalnog značaja u Splitu, 1919. godine Etnografski muzej u Zagrebu s velikom zbirkom izvaneuropskih predmeta, a 1955. godine Etnografski muzej u Pazinu. Etnografske zbirke čuvaju i, primjerice, gradski muzeji Osijeka, Vinkovaca, Đakova, Slavenskog Broda, Virovitice, Slatine, Bjelovara, Koprivnice, Čakovca, Varaždina, Samobora, Velike Gorice, Siska, Karlovca, Gospića, Zadra, Šibenika, Dubrovnika itd. Etnografski muzej u Zagrebu od 1934. izdaje godišnjak „*Etnološka istraživanja i građa*,“ a Etnografski muzej u Splitu od 1992. godine časopis „*Ethnologica Dalmatica*“.

Cilj ovog članka je za ruske etnologe dati povijesni pregled razvoja istraživanja, etnoloških znanja i obrazovanja u hrvatskom akademskom području, s naglaskom na Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te sadržaj nastavnih predmeta i metoda na studijima etnologije (i kulturne antropologije) na preddiplomskom, diplomskom i poslijediplomskom studiju od 2005.

do 2017. godine. Navedenim se želi uočiti glavne smjerove razvoja hrvatske etnologije i uvidjeti ulogu Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju u hrvatskom sveučilišnom obrazovanju. Izbor navedenog vremenskog razdoblja utemeljen je na novoj etapi institucionalizacije stvaranja etnoloških znanja u Hrvatskoj, koji je nastao s prelaskom na paneuropski obrazovni sustav koji uključuje prvo bakalaureat a potom magisterij struke. Praćenje promjena i razvoja etnologije u hrvatskoj bit će podloga i za praćenje transformacija u samopoimanju struke te njezinu identitetu.

Etnologija u Hrvatskoj i na Sveučilištu u Zagrebu – institucionalizacija i transformacija

Prvi etnografski podaci u hrvatskim izvorima pojavljuju se u ljetopisima popa Dukljanina i Tome Arhiđakona od prve trećina 13. st. i govore o vjerovanjima i običajima Hrvata. Godine 1568. humanistički pjesnik Petar Hektorović objavio je i etnografske bilješke u djelu „Ribanje i ribarsko prigovaranje“, no općenito se interes za etnografska istraživanja rijetko u Hrvatskoj iskazuje sve do druge polovice 19. stoljeća. To je vrijeme u hrvatskim zemljama obilježeno ukidanjem feudalizma, ekonomskom reformom i pojavom seljaštva kao važne političke snage, sve u kontekstu stvaranja nacionalne kulture (Freidzon, 1993). Pojavio se tada izraziti interes za sve nacionalno pa i značajke koje odlikuju vlastiti narod i razlikuju ga od drugoga. Upravo je proučavanje identiteta kasnije postalo jedno od najvažnijih predmetnih područja etnologije. Započelo je tada i uvođenje etnografije/etnologije u nastavni proces u hrvatskim pučkim, strukovnim i učiteljskim školama i gimnazijama (u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća) u okviru nastave iz zemljopisa. Prvi (1874. g.) i drugi (1888. g.) zakoni o školstvu propisivali su uvođenje u pučke i srednje škole obvezne nastave zemljopisa. Sredinom 19. stoljeća pojavili su se udžbenici u kojima su bili dijelovi o običajima, tradiciji, materijalnoj kulturi rodnog kraja, folkloru, društvenim praksama itd.

U posljednjoj četvrtini 19. stoljeća veliki doprinos razvoju i istraživanju kulturnog naslijeđa Hrvata uveo je reformator školskog obrazovanja Izidor Kršnjavi. Učile su se spoznaje o razlikama ljudi, jezicima u svijetu i drugim slavenskim narodima. Počeli su se objavljivati udžbenici (npr. P. Matković, J. Modestin), koji sadrže informacije ne samo o etničkim skupinama Austro-Ugarske monarhije, nego i cijelog svijeta.

Novim školskim zakonom iz 1929. g. uvedena je nastava o narodnoj kulturi u školama i gimnazijama (Više o nastavi etnologije u hrvatskim školama vidi u: Škrabalo, 2009:57–74). 1930. godine odlukom Ministarstva prosvjete Kraljevine Jugoslavije u novom nastavnom planu i programu postojala je obavezna disciplina „etnologija“, koja se predavala u sedmom razredu srednjih škola, klasične i realne gimnazije u okviru geografije (Rapo, 2007:12). To se nastavilo sve do školske godine 1931./32. kada je etnografija postala dio predmeta geografije. 1940-ih godina u školama se nastavilo prilično pomno proučavanje etnografije. Treba istaknuti da je još 1932. godine J. Erdeljanović objavio udžbenik „Osnove etnologije“, koji se koristio u srednjim školama i na fakultetima (u prilogu znanstvenih istraživanja drugom izdanju udžbenika u 1936. g. izašle su i povezane „Metodološke preporuke „). Poznati hrvatski etnolog M. Gavazzi objavio je recenziju Erdeljanovićevog udžbenika, u kojem je kritizirao novije definicije etnologije, podjelu na opću i posebnu, smatranje pojma kulture središnjom stvari discipline nauštrb naroda itd. Kritika ovom udžbeniku išla je i zbog neimanja temelja u etnografiji i etnologiji Hrvata i ostalih Južnih Slavena (Rapo, 2007:14). Dvije godine nakon što je udžbenik ponovno objavljen u srednjim školama u Hrvatskoj su uvedeni seminari iz etnologije, ali M. Gavazzi je to smatrao samo „unošenjem zabune“ među učitelje.

Ustrojem Banovine Hrvatske nastala je nova faza u razvoju etnologije kao akademske discipline koja se izdvaja i postaje poseban nastavni predmet, a namjerava postati i poveznica između grada i sela te postaviti ideje i temelje novog hrvatskog zajedništva. U okviru udruga „Seljačka sloga“ i „Klub ABC“ započeli su svoje dugogodišnje djelovanje dva buduća profesora etnologije na zagrebačkom sveučilištu Milovan Gavazzi i Branimir Bratanić. Oni od 1939. godine organiziraju pri Narodnom sveučilištu u Zagrebu tečajeve za unaprjeđenje stručnog znanja učitelja, a 1940. g. objavljen je Gavazzijev prvi udžbenik „Etnologija Hrvata“, koji je u to vrijeme postao jedinstveni udžbenik za škole i sveučilišta, koji je u prilogu imao popis obvezne literature. Osim toga, u časopisu „Nastavni vjesnik“ Gavazzi je objavio članak u kojem je ocrtao etnologiju kao samostalnu znanost i pisao o njoj kao predmetu školovanja, kritizirajući način na koji je u hrvatskim školskim udžbenicima zastupljena cjelina „Etnografija“.

1940. godine Ministarstvo prosvjete Hrvatske odlučilo je pozvati seoske učitelje da naprave etnografske zapise kako bi se skupili etnografski podaci o njihovu kraju. Kako bi se olakšao rad učiteljima svima je odaslana brošura s osnovama sabiranja građe o narodnom životu Antuna Radića, poznatog hrvatskog političara i etnologa, a Gavazzi i

Bratanić su organizirali i provodili skupljanje i obradu dobivene građe. 1940. godine Seljačka sloga u suradnji s Klubom ABC i Etnološkim seminarom zagrebačkog sveučilišta organizira konferenciju za nastavnike u pučkim školama i sve zainteresirane, a svrha je bila dati osnove potrebne za nastavu etnologije. Na konferenciji je govorio Gavazzi, naglasivši potrebe u nastavi etnologije, objavljivanju znanstvenih knjiga i prikupljanju etnografskih podataka u okviru publikacije Etnološka spomenica, posvećenju izučavanju seoske kulturne tradicije. Neki od seoskih učitelja objavili su djela na građi koju su skupili, primjerice M. Marković: Narodni običaji u Slavonskoj Posavini i Z. Špoljar Zbornik narodnog života i običaja.

U isto vrijeme pojavili su se udžbenici Etnologija za starije razrede srednje škole V. Balenovića i priručnik M. Gavazzija Etnografija Hrvata. Školske godine 1942.-1943. nastava etnografije u školama se prekida. 1944. g. objavljeno je „Uputstvo za prikupljanje podataka o narodnom životu“ L. Brgića, a nastavila se i nastava etnografije u klasičnim i realnim gimnazijama. Školske godine 1946-1947. na nastavi geografije u petom razredu srednje škole predavala se i etnografija. U drugoj polovici dvadesetog stoljeća etnografija se predavala samo u okviru nastave drugih disciplina.

Nastava etnografije u školama otvorila je put institucionalizaciji ove znanosti u Hrvatskoj i na sveučilištu. 1874. godine na Filozofskom fakultetu zagrebačkog sveučilišta odlučeno je da se uključe etnološke i folklorne znanstvene teme u nastavne planove na različitim studijima sveučilišta. Studiji etnološkog i folklorističkog fokusa prvotno su izvedeni na odjelu za slavensku filologiju na kojemu je, primjerice, poznati hrvatski jezikoslovac i rektor Sveučilišta u Zagrebu Armin Pavić akademske godine 1875./1876. održao ciklus predavanja Hrvatske pučke pjesme; a uz etnologiju vezana predavanja bila su i jezikoslovca i filologa Tome Maretića: Vjerovanja starih Slavena te Povijesni i etnografski pregled južnih Slavena od 6. do 9. stoljeća; filolog-slavist, jezikoslovac i etnolog Dragutin Boranić je pak vodio seminare o problemima slavenskog seljačkog stanovanja.

Veliki doprinos razvoju etnologije i folkloristike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu dao je Dragutin Boranić, koji je 1927. postao dekanom Filozofskog fakulteta. Od 1904. do 1955. godine pod njegovim uredništvom izlazi Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na geografskom odjelu akademik Petar Matković od 1888. godine predaje kolegije o antropogeografiji i fizičkoj geografiji. On je 1867. g. radio kao tajnik odbora za prikupljanje građe za Etnografsku izložbu u Moskvi, koja je trebala postati uzor za izložbu i postav

Etnografskog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. Na Odjelu za povijest umjetnosti i arheologiju I. Kršnjavi je koristio u svojim predavanjima iz povijesti umjetnosti, arheologije i povijesti podatke iz terenskih istraživanja hrvatskog rukotvorstva, osobito proizvodnje tekstila, kao i druge građe iz etnološke literature. Profesor V. Jagić držao je sveučilišna predavanja o narodnim govorima, V. Bogišić o pravnoj antropologiji, F. Ksaver-Kuhač o etnomuzikologiji, N. Nodilo o rekonstrukciji vjere na temelju usmene predaje, F. Kraus o južnoslavenskim običajima, vjerovanjima i predajama (Rapo, 2007: 26).

Franjo Rački - prvi predsjednik akademije znanosti u Hrvatskoj 1888. g. osnovao je Povjerenstvo za skupljanje i uređivanje starih spomenika i umjetnina u Hrvatskoj, s ciljem proučavanja hrvatske povijesti, jezika, narodnog života i običaja. Svi skupljeni materijali su objavljeni u Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena, kojega je prvi broj izdan 1896. godine. Tako je krajem 1890-ih godina oblikovana etnologija kao zasebna znanstvena disciplina u Hrvatskoj, a Antun Radić, glavni urednik Zbornika, postaje prvi profesionalni etnolog u Hrvatskoj. Od 1896. godine Zbornik izlazi godišnje kao izdanje Odbora za proučavanje narodnog života i običaja (osnovanog 1888. g. u okviru Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti). Do Drugog svjetskog rata časopis objavljuje građu o narodnom životu, sakupljenu na zahtjev urednika A. Radića, a poslije rata različite materijale o folkloru, etnologiji i antropologiji. Danas je časopis posvećen kritičkim studijama, pa i onih radova koji su prethodno objavljeni u časopisu te utemeljeni na arhivskoj građi skupljenoj na poticaj Odbora za proučavanje narodnog života i običaja.

Važan je problem od početka za autore zbornika bilo skupljanje građe, zbog čega se priređuju upute za prikupljanje terenske građe. To je razlog da se 1897. godine, zaslugom A. Radića, izdaje Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu, kasnije razaslana u sve krajeve Hrvatske učiteljima i svećenicima kao osnova za skupljački rad. Kao rezultat obrade i generalizacije prikupljenih informacija o hrvatskom selu objavljene su mnoge monografske studije.

Treba istaknuti da je 1920-ih na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu Sveučilište osnovalo odjel za komparativne studije religija, koji je do 1960. g. vodio A. Gass te uz teme religijskih znanosti i teologije predavao i o drugim religijama na komparativni etnološki način. Nakon njega taj teološki odsjek je vodio T. Ivančić.

Konačno, 27. siječnja 1925. godine odlukom Ministarstva prosvjete osnovana je samostalna katedra za etnologiju i etnografiju Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prvi predavač na njoj bio je doktor znanosti, filo-

log i folklorist Petar Bulat. U svibnju 1925. godine dekanat Filozofskog fakulteta je predložio sljedeći plan nastave na katedri: 1) Uvod u etnologiju (4 sata tjedno), 2) Izbor iz slavenskog folklor (1 sat tjedno), 3) seminari (3 sata tjedno). U svibnju iste godine P. Bulat predlaže osnivanje Etnološkog seminara i Odjel za izvođenje seminara, koji bi imali posebne prostorije i za eksponate i knjige. P. Bulat je izradio plan Etnološkog seminara, ali ga nije uspio ostvariti jer je u ožujku 1926. godine, nakon tri semestra nastave otišao u mirovinu. Nastava etnologije bila je prekinuta tri semestra i nastavljena je akademske godine 1927./28. kada je na mjesto profesora etnologije i etnografije imenovan Milovan Gavazzi (1896-1992), koji je prethodno radio u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Tako se na odjelu za etnologiju od 1927./28. akademske godine opet počela izvoditi nastava i kontinuirano se izvodi do danas. M. Gavazzi je potpuno reformirao etnološka istraživanja na fakultetu i metodologiju izvođenja nastave.

Od zimskog semestra 1927./28. akademske godine počinje izvoditi kolegije: 1) Uvod u etnologiju (2 sata tjedno), 2) Život i kultura Praslavena (2 sata tjedno), 3) seminari (po dogovoru) (2 sata tjedno). S dolaskom M. Gavazzija na fakultetu počinje nova etapa izdavanja udžbenika i istraživačkog rada. Tijekom sljedeće tri godine objavio je studiju o znanstvenoj djelatnosti Etnološkog seminara, koji je u to vrijeme imao zasebne prostorije za rad, usavršio bogatu knjižnicu s inozemnom i domaćom znanstvenom literaturom, fotolaboratorij i veliku zbirku etnografskih eksponata. Godine 1930., izgradnjom nove fakultetske zgrade, etnološki seminar dobiva nove prostorije i dobre uvjete za spremanje izložaka i fotografske opreme. Upravo su u to vrijeme izrađeni planovi i programi nastave etnologije koji obuhvaćaju povijest etnografije/etnologije, uvodna predavanja s pregledom tradicijske kulture, kulturu slavenskih i drugih europskih i izvanoeuropskih naroda. Neko se vrijeme na studiju izvodila i nastava fizičke/biološke antropologije, a od 1950. godine i etnografska muzeologija.

Predavale su se i etnologiji pomoćne discipline: uvod u arheologiju i dijalektologiju. Intenzivno su se učili jezici na Balkanu i njegovu okruženju s posebnim naglaskom na veze s jezicima južnih Slavena. U sljedećim desetljećima stvaraju se novi kolegiji, broj katedri se povećava, raste broj profesora i istraživača. Glavni naglasak u nastavi i istraživanjima bio je na kulturi Južnih Slavena, osobito Hrvata.

Osim toga, Gavazzi i Bratanić postavili su temelje etnografske kartografije, jednom od prioritetnih projektnih djelatnosti katedre. U okviru kartografskog projekta bile su objavljene važne karte: shematska karta cijelog Balkanskog poluotoka i karta Hrvatske. U procesu njihovog

objavljivanja skupljalo se iskustvo, razrađivali principi i metodologija, koja je pomogla u stvaranju Etnološkog atlasa Jugoslavije, kojemu je B. Bratanić bio posvećen tijekom cijele svoje znanstvene karijere. Kasnije je njegov rad nastavio Vitomir Belaj.

Valja napomenuti da je u hrvatskoj etnologiji dominantna paradigma od druge polovice devetnaestog stoljeća do kasnih 1920-ih bila kulturnopovijesna etnologija zasnovana na modelu Volkskunde, koja je podrazumijevala produbljeno i svestrano proučavanje vlastite etničke skupine/naroda i raznih elemenata njegove kulture. Osobito su bila razvijena istraživanja tradicionalne materijalne i duhovne kulture. Njihovo je proučavanje karakteriziralo povijesno usmjerenje, ne samo suvremeno očuvanje tradicijske kulture, već i njezino funkcioniranje u prošlosti. Istražujući podrijetlo modernih etnografskih fenomena, znanstvenici su „radili putovanja u područje drevne povijesti i pokušali rekonstruirati fenomene koji su oblikovali etničke povijesti naroda“ (Tokarev, 1978:331). M. Gavazzi od početka rada etnologiju razvija kao disciplinu širu od okvira vlastitog naroda i opseg proučavanja širi na druge europske i neeuropske narode. Gavazzi je dugo živio i ostavio je za sobom veliku znanstvenu ostavštinu: popis njegovih djela uključuje 240 djela (neka se objavljuju već za njegova života nekoliko puta). Do kraja karijere bio je aktivan terenski istraživač, prikupio mnoge etnografske predmete koji su bili važna pomoć u odvijanju nastavne aktivnosti. U svojim terenskim istraživanjima nastojao je koristiti najsuvremeniju fotografsku, filmsku i drugu opremu. Obišao je 220 hrvatskih i bosanskohercegovačkih sela te južni dio Italije u kojemu je živjelo podrijetlom hrvatsko stanovništvo. Sve skupljene predmete predao je na pohranu u Etnološki seminar. Zbirka se trenutno nalazi u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Napominjemo da je studij etnologije tada uključivao povijest etnologije, kolegij nacionalne tradicijske kulture, kulturu slavenskih te drugih europskih i izvaneuropskih naroda. Osim toga, Gavazzi je u okviru katedre snažno poticao razvoj znanstvene djelatnosti: prikupljanje građe, objavljivanje materijala, snimanje etnografskih filmova te je postavio temelje etnološke kartografije. Po novoj je uredbi na Filozofskom fakultetu 1928. godine napravljeno 30 znanstveno-istraživačkih smjerova, a svaki je uključivao tri predmeta. Etnologija se proučavala u okviru antropogeografije, opće povijesti i istraživanja etničkih skupina. Nakon reorganizacije fakulteta 1948. godine uspostavljeno je 12 istraživačkih područja, a od 1952. i 1954. godine omogućuje se veća znanstvena suradnja i studiranje dvije nastavne grupe. Etnologija se studirala prema novom ustrojstvu: uveden je glavni predmet, koji se predavao tijekom osam semestara, a drugi predmet kroz šest semestara. Ova

reorganizacija u 1954. g. pokazala je smislenost studiranja i rada na dvije discipline, što je omogućilo kombiniranje i povezivanje predmeta. Znanstveni rad u području etnologije uglavnom su provodili muškarci, ali su postupno počele sudjelovati i žene. Prva žena koja je diplomirala etnologiju bila je Boženka Polić (21. lipnja 1933.).

M. Gavazzi je obnašao različite dužnosti u Hrvatskom etnološkom društvu, koje je 1950-ih spojio s dužnošću dekana Filozofskog fakulteta, razvijajući svoju veliku reputaciju među europskim etnologima. Godine 1970. bečko sveučilište je M. Gavazziju dodijelilo Herderovu nagradu za izvanredan rad na razvoju kulturnih veza između zemalja Središnje i Istočne Europe te doprinos očuvanju europske kulturne baštine i međusobnom razumijevanju naroda.

Druga velika znanstvena ličnost na fakultetskom studiju etnologije toga doba jest Branimir Bratanić (1910.-1986.). (Usp.: Belaj, 2005:5-6; Pletenac, 2005:7-23; Pletenac, 2006; Slavec Gradišnik, 2012:7-30). Od 1936. g. uključio se u nastavu, koju je do tada izvodio isključivo Gavazzi. Bratanić je na Katedri za etnologiju počeo raditi kao prvi asistent, a 1930-ih postaje viši asistent. Njegove teme nastave pokrivala su povijest i teoriju etnologije te kulture zemljoradničkih naroda Starog svijeta, a posebno je značajno pridonio razvoju etnološke kartografije. Glavni Bratanićev znanstveni interes u području etnografije bili su poljoprivredni alati. Napisao je i radove općeg teorijskog karaktera. Zanimljive informacije daje nam student i kasniji Bratanićev kolega profesor na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Vitomir Belaj. U svom intervjuu ističe da Gavazzi u briljantnim predavanjima nije govorio o teoriji i metodologiji već je to dao u zadatak Brataniću. Gavazzi se pridržavao kulturno povijesne metode u etnologiji. O aplikaciji, značajkama i svojstvima kulturno povijesne metode u hrvatskoj etnologiji više vidi u Černelić, 2007. „Za Bratanića je bilo drugačije: on bi imao bilješke koje je koristio tijekom predavanja, ali je uvijek improvizirao... U svojem Uvodu u etnologiju Bratanić je predstavio teoriju etnološke misli dosljedno, slijedeći stare definicije etnologije kao povijesne discipline. Nije analizirao nove ideje iako je o njima govorio, ističući samo ono što odgovara njegovoj viziji etnologije“ (Šantek, Komar, 2017: 260-268). U istom intervjuu V. Belaj vrlo zanimljivo govori o susretu u Hrvatskoj s akademikom Bromleyem i komunikacijom potonjeg s Bratanićem.

Nakon preustroja Filozofskog fakulteta 1960. g., Etnološki seminar transformiran je u Odsjek za etnologiju. Kao dio Odsjeka za etnologiju postojala je katedra za nacionalnu etnologiju (proučavanje hrvatske kulture i kulture susjednih naroda), kojoj je na čelu bio Gavazzi, te

katedra za opću etnologiju (studiji neeuropskih naroda) na čelu s Bratanićem. Između 1982. i 1992. godine Odsjek za etnologiju zvao se Etnološki zavod Filozofskog fakulteta i objavljivao je Publikacije Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Godine 1993. zavod je preimenovan u Odsjek za etnologiju. Kao što je naveo Vitomir Belaj u akademskoj godini 1993./94. na odsjeku su bila zaposlena samo dva profesora i dva asistenta (Šantek, Komar, 2017: 264), a Zavod mu se priključio kao znanstveno-istraživačka jedinica.

B. Bratanić je, kao i Gavazzi, od 1935. do 1945. godine vodio opsežna terenska istraživanja u Bosni i Hercegovini, Prokuplju (Srbija), Beloj krajini, Hrvatskom zagorju i Podravini te prikupio brojne eksponate, fotografsku i rukopisnu građu za Etnološki seminar i Etnografski muzej u Zagrebu. Najveći je doprinos Bratanić dao razvoju etnografske kartografije. Bio je član i predsjednik međunarodne komisije za atlase, osnovane u Belgiji godine 1953., i koordinator rada na Etnološkom atlasu Europe. Bratanić je nastojao razviti kartografske tehnike, pa je od 1958. do 1960. godine zaslužan za izrađen upitnik s 90 pitanja i preliminarnu studiju 1660 mjesta. Godine 1963. već je oblikovana upitnica sa 192 teme i 2500 pitanja. 1970-ih se na temelju velike količine podataka počinju obrađivati i kartirati etnografske pojave. Na žalost, prvi svezak Etnografskog atlasa Europe objavljen je tek nakon njegove smrti.

Treba znati da se od 1953. godine pokušava koordinirati europski rad na izradi etnografskih atlasa, u kojemu je zagrebačka etnologija zbog Bratanića bila važno središte. Važno je ovdje istaknuti da 1961. godine Bratanić na Filozofskom fakultetu u Zagrebu osniva Centar za izradu etnološkog atlasa Jugoslavije, kojemu od iste godine radi na organizaciji istraživanja. Od 1961. godine u fakultetski odjel za etnologiju uključen je Centar za etnološki atlas Europe i susjednih zemalja, koji je 1984. g. preimenovan u Centar za etnološku kartografiju, koji je u to vrijeme koordinirao sve kartografske djelatnosti u zavodu, da bi u konačnici 1999. godine bio uključen u Odsjek za etnologiju.

Od 1989. godine Centar izdaje časopis *Studia ethnologica*. Od broja pet časopis počinje nositi naziv *Studia ethnologica Croatica*. Od 1970. godine Odsjek u suradnji s Hrvatskim etnološkim društvom pokreće časopis *Etnološka tribina*.

Od 1968. godine Bratanić je postao predsjednik Stalne međunarodne komisije etnološkog atlasa. Od 1966. g. se rad na izradi atlasa znatno intenzivirano, osobito zbog njegova snažnog angažmana i radne energije te potpore sovjetskih znanstvenika koji su pomogli u postavljanju temelja za međunarodnu suradnju etnografa iz cijele Europe te izradu

nacionalnih atlasa paneuropskoga etnografskog atlasa. U razdoblju od 1973. do 1977. godine kao rezultat je napravljena cjelovita kartografija godišnjih ritualnih ognjeva te poljoprivrednog oruđa (Bruk, Tokarev, 1966; Bromley, Kašuba, 1975:321).

Od 1961. godine Filozofski fakultet prvi je počeo educirati studente za diplomu koja nosi specijalnost etnologija. Broj zaposlenih na fakultetskom odjelu u nastavničkim, znanstvenim i stručnim poslovima se postupno povećavao pa su zaposlenici bili A. Stojanović (1914–1985), M. Išgum (1931-1999), Đ. Palošija (1930-2005), J. Andrić (1934-2019), V. Belaj (1937-) i dr. Godine 1970. na nastavu na odjelu uključuje se prvo kao asistent Vitomir Belaj, koji je prethodno obnašao dužnost kustosa Gradskog muzeja u Varaždinu i Zavičajnog muzeja u Ptuju. Vrlo je brzo postao važan pomoćnik u radu na stvaranju atlasa. Od 1980. godine V. Belaj postaje na odjelu vodeći istraživač i organizator njegovih znanstvenih projekata, koji je 1998. g. stekao zvanje redovitog profesora etnologije. V. Belaj je od početka rada na Odsjeku za etnologiju pa do odlasku u mirovinu 2008. godine dao golem doprinos razvoju različitih tema etnologije, uveo nove kolegije, a uz mnogo vremena uloženog u upravljanje odsjekom mentorirao je mnoge studente do magisterija i doktorata te i tako znatno doprinio razvoju etnoloških znanja u Hrvatskoj. On je od 1989. godine uređivao časopis *Studia ethnologica Croatica*. 9. lipnja 2009. godine dobio je naslov počasnoga profesora Sveučilišta u Zagrebu.

2000. godine na Odsjeku za etnologiju se uz dvije postojeće katedre (Katedra za opću etnologiju i Katedra za nacionalnu etnologiju) uspostavlja još jedna: Katedra za etnološke metode i kartografiju. Od 2004. godine Odsjek svoje širenje interesa i za implementaciju suvremenih teorijskih trendova potvrđuje i promjenom imena, odlukom Fakultetskog vijeća na vlastiti zahtjev preimenovan je u Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju (Čapo Žmegač, Gulin Zrnić, 2008:97-105).

Ako razmotrimo povijest pojma kulturna antropologija, možemo uočiti da je on američkog podrijetla i uveden je u prvoj trećini dvadesetog stoljeća od predstavnika tzv. kulturno-povijesne škole u antropologiji. U SAD-u se uz njega paralelno koristio i termin etnologija. Kulturna antropologija se obično shvaća kao univerzalna znanost o čovjeku i njegovoj kulturi (antropologija). U antropologiju pak uz nju ulazi i biološka antropologija koja proučava tjelesne parametre osobe (antropometrija, somatologija itd.) i uključuje ljudsku evoluciju. Američki znanstvenici kulturnu antropologiju shvaćaju kao disciplinu koja u sebe uključuje nekoliko znanstvenih disciplina: arheologiju

(proučavanje kultura u povijesti uglavnom teže istraživima povijesti zbog manjka pisanih izvora), etnografiju (opisi praksi i običaja naroda), etnologiju (komparativno proučavanje prošlih i sadašnjih naroda), folkloristiku (istraživanje usmene predaje, glazbe, plesa, prvenstveno u tradicionalnim kulturama), socijalnu antropologiju (proučavanje društvenih procesa i društvene strukture), lingvistiku (proučavanje živih i mrtvih jezika) te proučavanje kulture i osobnosti.

Europski pogled na etnološku znanost drukčiji je. U Velikoj Britaniji i Francuskoj, disciplina se izvorno također zvala i etnologijom, no u 20. stoljeću je pojam socijalna antropologija postao standardnim, zaslugom i u to vrijeme čuvenog istraživača i prvog profesora antropologije u Velikoj Britaniji J. Frazera. U zemljama njemačkog govornog područja tradicionalno se razlikuju Voelkerkunde, proučavanje udaljenih kultura i Volkskunde, fokusirano na bliske europske zemlje i vlastitu narodnu kulturu. U Rusiji se pod pojmom antropologija tradicionalno podrazumijevala samo fizička/biološka antropologija. Kulturni i antropološki aspekti proučavanja raznih kultura i subkultura bili su dio složene discipline koja se više od stotinjak godina označavala pojmom etnografija (Vasiliev, 2002:6-7). Drugdje postojeću poziciju podržavao je A. Belik, vjerujući da kulturnu antropologiju čine arheologija (materijalna kultura), antropološka lingvistika (deskriptivna, strukturalna i socio- ili etnolingvistika) te ponajviše sama etnologija. Kulturna antropologija uže se sastoji od etnografije, samih istraživanja kao osnove te etnologije, koja stvara zaključke na temelju uzajamnih kulturnih poredbi. Glavni predmet proučavanja kulturne antropologije je opće i specifično u različitim kulturama (Belik, 2009:37, 38).

U hrvatskoj etnologiji, kao često u sovjetskoj, a sada i u ruskoj, etnologija se smatra sadržajno gotovo istoznačnom kulturnoj i socijalnoj antropologiji u drugim tradicijama (vidi također: Bromley, 1979:7-8; Milenković, 2014:5-23; Prica, 1998/1999:9-22). Na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju 2006. godine osnovana je četvrta katedra, ona za kulturnu antropologiju. Također, od akademske godine 2005./2006. na Odsjeku se po bolonjskom sustavu uvodi novi program i studij dijeli na prvostupnički i magistarski studij (petogodišnje obrazovanje 3 + 2), na kojima su uz dotadašnje teme iz etnologije, arheologije i povijesti, uvedeni i novi kolegiji koji pokazuju usvajanje novih teorijskih pravaca kao i drugdje u svijetu.

Važno je napomenuti da Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju od 1927. godine ima bogatu knjižnicu i zbirku istraživačkog materijala, npr. fototeku, filmoteku i arhiv rukopisnih etnografskih materijala i dr. (Kelemen, Rubić, 2006:99-114). Znanstveni arhiv Odsjeka sadrži

važnu građu, primjerice onu prikupljenu za izradu Etnološkog atlasa, pa je zbog svoje nacionalne i nadnacionalne vrijednosti dobio oznaku da je zaštićen od Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Arhivska građa Odsjeka je već od početka vezana uz široki raspon tema i pojava specifičnih za različite regije Hrvatske. Vrijednost arhiva pokazuje i činjenica da rukopisna građa, skupljena od početka Odsjeka 1930-ih sadrži 2000 jedinica (zapisa profesora odsjeka, istraživača i asistenata, suradnika na projektima, studenata i dr.). Svi su ovi materijali podijeljeni u šest zbirki (Stariji zapisi, Seljačke obiteljske zadruge, Združivanja i njihovi etnološki pokazatelji, Seminarski radovi studenata, Diplomski radovi studenata, Nova zbirka). Arhiva se kontinuirano ažurira novom građom iz navedenih područja te aktualnih projekata. Pored rukopisnog fonda u arhivu je znatan fond i fotografija. Kako bi se olakšalo korištenje građe te obrada povećanih zahtjeva planira se stvaranje elektroničke baze podataka u obliku online kataloga te digitalizacija većine vrjednije i starije građe.

Što se tiče zbirke etnografskih predmeta, koja se prethodno čuvala na fakultetu, ona se od 1964. godine nalazi u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Knjižnica Zavoda sastavni je dio sada zajedničke knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a njezin posebno vrijedan dio je zbirka knjiga iz ostavštine Milovana Gavazzija, pohranjena kao zasebna zbirka Ex Libris Milovan Gavazzi. Knjižnica je opremljena učionicama u kojima se mogu koristiti i nove tehnologije, primjerice predstavljati trodimenzionalne slike etnografskih predmeta, digitalizirane stare fotografije, audio zapisi i drugo.

Za etnološke studije tijekom zadnjih 20 godina karakteristično je da čuvaju interes za tradicionalne teme i baštinu hrvatske etnologije, ali i snažno prate stremljenja u inozemstvu i povezuju se s europskim stručnim tokovima. Granice su se istraživanja jako proširile i temom i područjima pa je i stari jaz između Volkskunde i Voelkerkunde nadiđen.

Od početka studija i formiranja odjela fakulteta koji su danas ostvareni u Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju etnologiju je kao prvu ili drugu studijsku grupu diplomiralo preko 1200 studenata. Samo od 2005. do 2017. godine oko 400 studenata završilo je magistarski studij etnologije (približno 30 studenata godišnje). Bogata nastavna i znanstvena tradicija te formiranje mnogih etnologa na Odsjeku jamstvo su daljnjeg kvalitetnog razvoja etnološke struke. Pokazuje to i povećani broj etnoloških radova, rast etnografske građe, poput fotografija i filmova, a osobito količina publikacija djelatnika Odsjeka vidljiva u dva etnološka časopisa koji se izdaju na Odsjeku te brojnim znanstvenim knjigama.

U znanstvenom i nastavnom radu Odsjek i dalje ima osnovu u nacionalnoj baštini i istraživanju kulturnih i društvenih tema, koristeći različite pristupe i suvremene znanstvene metode. No kroz kolegije i istraživanja obrađuju se gotovo sve teme relevantne za svjetsku etnologiju i kulturnu antropologiju te koriste primjeri kako i iz nacionalnog tako i iz svjetskog okvira. Nastava je i dalje pretežno usmjerena na predavanja te njihovu razradu kroz istraživanja, rasprave i čitanja u seminarskom dijelu. Odabirom užih tema za obradu i istraživanje na kolegijima, studenti kroz seminare aktivno sudjeluju u proučavanju raznih metodoloških pristupa i kritički analiziraju pojedine pojave. Osim toga, aktivno se u nastavi koristi i gledanje pa i stvaranje etnografskih filmova, rad u etnografskim zbirkaama ili muzejima, kao jedan od vidova stručne prakse, u nekim slučajevima povezane i s terenskim radom.

Problematika, zadaci i ciljevi studija etnologije u europskom okviru

Studijski preddiplomski program uveden 2005. godine težio je stjecanju temeljnih znanja iz etnologije i kulturne antropologije. Nakon završetka studija studenti su osposobljeni za rad u istraživanjima (na terenu) i s dobrom podlogom za analitičku obradu prikupljene građe. Kao ishode studija dodiplomskim studijem stekli su temeljna znanja teorijskih paradigmi, koncepte o predmetu znanosti, kulturno antropološke istraživačke metode, analitičke i opisno/narativne vještine potrebne za razumijevanje literature i izvora te tumačenje kulturnih i društvenih pojava. Osim toga, tijekom studija svladali su metode usvajanja novog znanja i sposobnost njegove primjene u praksi.

Stečena osnovna znanja omogućuju studentima da pravilno razvijaju vještine: organiziranja učenja, timskog i samostalnog rada, pretraživanja i odabira potrebnih informacija, kritičkog i analitičkog čitanja izvora, sudjelovanja u raspravama i argumentiranja vlastitih pogleda. Važno je i stjecanje dobrih pismenih i usmenih vještina te znanje izražavanja misli putem pisanja eseja i seminarskih radova te usmenih izlaganja. Što se tiče provjere znanja uočava se da su gotovo svi ispiti u nastavnom planu i programu bili pismeni. Ukupna ocjena na kolegijima stječe se ocjenjivanjem niza aktivnosti u nastavnom procesu pa ju često uz ocjenu pismenog ispita tvori i ocjena seminarskog rada te aktivnosti na nastavi, poput doprinosa seminarskim raspravama.

Kako je najviša razina studija na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju ona poslijediplomska, na kojoj se stječe doktorat znanosti iz polja etnologija i antropologija, nju će se najviše predstaviti u ovoj skraćenoj verziji u Rusiji objavljena rada. Doktorski studij etnologije i kulturne antropologije izvodi se prema novim s bolonjskim procesom usklađenim programima, koje je Hrvatska usvojila i čini ju komplementarnoj europskom akademskom sustavu te omogućuje europsku razmjenu studenata tijekom studija. Akademske godine 2007./2008. s

bolonjskim procesom uvedena su nova načela obrazovanja: u doktorski studij uključeni su znanstvenici Instituta za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba, razvila se suradnja sa Sveučilištem u Ljubljani, sveučilištima u Bergenu, Goetingenu, Goeteburgu, Krakovu i Londonskom školom ekonomije.

Poslijediplomski studij i njegov krajnji rezultat - stjecanje doktorata znanosti jesu najviši, završni stupanj visokog obrazovanja. Međutim, upravo u ovoj razini studija postoje razlike u težini programa koje student mora proći za okončanje studija, od zahtjevnosti i specijaliziranosti kolegija, ugleda nastavnika i sveučilišta, pa se često smatra da stjecanje doktorata posvuda u Hrvatskoj i Europskoj uniji nije jednako zahtjevno. Cijeli se obrazovni sustav sve učestalije mijenja i reformira, kako u Europi tako i u Hrvatskoj. Posebno je izražena tendencija europskih zemalja da se poveća suradnja u obrazovanju i usklađivanje obrazovnih programa. Tako je i u Hrvatskoj i neki su od ciljeva što veći dolazak inozemnih studenata na studij te odlazak hrvatskih studenata na studij u inozemstvo na jedan semestar ili godinu studija. Glavni je okvir u kojemu se ova razmjena zbiva nastojanje punijeg stvaranja europskoga visokoobrazovnog prostora (EHEA – European Higher Education Area). Ovaj je akademski prostor i nastao s idejom da se čvršće integriraju obrazovni sustavi europskih zemalja te da se učenicima, studentima, znanstvenicima i nastavnicima omogućiti stjecanje kontakata s kolegama iz drugih zemalja te usvajanje znanja izvan svojega nacionalnog okvira. Kako bi se ciljevi vezani uz stvaranje ovoga europskoga okvira ispunili potrebno je sinkronizirati obrazovne sustave i zakonski okvir europskih zemalja. Važan je dio ovoga nastojanje da se omogućiti studiranje u različitim zemljama i na različitim europskim sveučilištima te razmjena profesora u nastavnoj aktivnosti. Sljedeći cilj novog europskog sustava visokog obrazovanja je snaženje međunarodne konkurentnosti, stvaranje sustava u Europi koji je jedinstven u znanstveno tehnološkom smislu, konkurentan pa i iznad drugih znanstveno obrazovnih i tehnoloških sustava u svijetu. Začetak ovih napora je Magna Charta Universitatum iz 1988. godine, a osnova novoga europskog akademskog prostora je odluka od 19. lipnja 1999. g., koju su na povijesnom skupu u Bolonji potpisali ministri 29 europskih zemalja nadležni za visoko obrazovanje. Po ovoj bolonjskoj deklaraciji stvaranja zajedničkog europskog obrazovnog sustava i sam je postupak usklađenja sustava postao poznat kao bolonjski proces. Ubrzo su se procesu pridružile i druge zemlje, među kojima i Hrvatska. Danas su potpisnici ove deklaracije 47 država, što jasno govori o važnosti ovoga obrazovnog sustava za sustav obrazovanja u svijetu.

Pristupanje nacija procesu značilo je i usklađivanje nacionalnih sustava obrazovanja na svim razinama. Jedan vidi je bio i kroz novo-oblikovani poslijediplomski studijski program etnologije i kulturne antropologije. Razvili su ga nastavnici Sveučilišta u Zagrebu i ostvarili suradnju s kolegama i stručnjacima s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Sveučilišta u Ljubljani te Instituta za kulturalne studije i povijest umjetnosti Sveučilišta u Bergenu. Upravo su oni predstavili koncept novog zajedničkog studija, povezujući načela starog doktorskog studija koji je postojao na Odsjeku u novi poslijediplomski studij etnologije i kulturne antropologije.

2001. godine, kada je u Hrvatskoj postalo jasno da će se u relativno kratkom roku donijeti novi zakon o visokom obrazovanju, počelo se raditi i na izmjenama pravilnika o studijskim programima pa i osnovama za poslijediplomski studij etnologije i kulturne antropologije, naravno u skladu sa zahtjevima Bolonjske deklaracije. Zakon o znanosti i visokom obrazovanju donijet u srpnju 2003. godine omogućio je realizaciju novog poslijediplomskog studijskog programa iz etnologije i kulturne antropologije, koji je u svibnju 2006. g. prihvatilo i odobrilo Fakultetsko vijeće Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Važno je spomenuti glavne razlike starog i novog poslijediplomskog studijskog programa. Po starom sustavu obrazovanja studenti su diplomu etnološke struke stjecali nakon četverogodišnjeg obrazovanja, potom dvije godine studirali na magistarskom znanstvenom studiju, a potom dvije godine uz mentora radili na izradi doktorskog rada. Nakon usklađenja hrvatskoga visokoškolskog sustava s europskim i u skladu s bolonjskim procesom studira se prvo tri godine na preddiplomskom studiju za zvanje prvostupnika etnologije, potom dvije godine na diplomskom studiju čime se stječe zvanje magistra struke, a potom i tri godine na poslijediplomskom doktorskog studiju čime se po obrani doktorskog rada stječe naziv doktora znanosti.

U proces studiranja na poslijediplomskom studiju snažno je uključen mentorski rad tijekom svih semestara studija te odobravanja teme rada i samoga rada i vezan je uz individualni plan rada prilagođen doktorskoj temi studenta. Suradnja s drugim sveučilištima (Zadar, Ljubljana, Sarajevo, Bergen i dr.) omogućila je i institucionalnu suradnju te studij na međunarodnoj razini, pa i izbor mentora doktorskog rada s druge institucije, a tako i međunarodno osiguranje kvalitete rada na studiju. Novost u studiju jest i sustav modula, koji je omogućio užu suradnju s drugim sveučilištima kroz specifične teme i pristupe, ali i snažnije uključivanje poslijediplomskog studija etnologije i kulturne antropologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u zajed-

ničke doktorske programe s drugim međunarodnim sveučilištima (joint study programme).

Poslijediplomski studij mogu upisati studenti koji su završili diplomski studij i stekli zvanje magistra struke s prosjekom ocjena od najmanje 3,5. Kvota upisa je u trenutku pisanja rada [2018. g.] deset studenata a studira se uz plaćanje. Kako se naglašava istraživački i mentorski rad već se prilikom prijave za studij treba priložiti predložena tema doktorskog rada te plan rada i istraživanja na njoj. Priloženi tekst treba sadržavati opis znanstvenog problema, osnovnu ideju istraživanja, istraživačka pitanja i obrazloženje važnosti za istraživanje uz predstavljanje osobne motivacije. Školovanje u prvom i drugom semestru je na hrvatskom i po potrebi engleskom i slovenskom jeziku. Student poslijediplomskog studija (uz pomoć mentora) već od početka radi na razradi doktorskog istraživanja i rada te ga u skladu sa studijskim programom obrazlaže određenom povjerenstvu i nadležnim vijećima, osobito onome samoga poslijediplomskog studija. Mentor se formalno dobiva tijekom prve godine studija iz redova onih nastavnika koji imaju odgovarajuće uvjete i tematski mogu mentorirati željeni studentski rad. Tijekom prve godine obavezno se upisuju predmeti koji su zajednički svim studentima i zato obvezni te predmeti koje student izabere u dogovoru s mentorom. Cijelo se vrijeme kao dio nastave održavaju i konzultacije studenta s mentorom. Na isti se način radi i u drugom semestru.

Od trećeg semestra počinje intenzivan rad na pisanju teksta disertacije. U skladu s istraživačkom i praktičnom orijentacijom studente se potiče da vlastitim znanstvenim radom stječu ECTS bodove koji im mogu zamijeniti polaganje kolegija. Primjeri takvih aktivnosti su: sudjelovanje u znanstvenim istraživanjima i projektima, izlaganja na znanstvenim konferencijama, objava radova u znanstvenim časopisima i slično. Pri okončanju studija student predstavlja i brani sinopsis doktorskoga rada pred imenovanim povjerenstvom i svojim kolegama, a studij okončava predajom doktorskog rada uz suglasnost mentora te obranom doktorskoga rada pred povjerenstvom, ali i svima koji obrani rada žele nazočiti, jer je obrana doktorskog rada javna i svatko nazočan može nakon pitanja povjerenstva i sam postaviti doktorandu pitanje vezano uz temu rada. Struktura izlaganja rada na obrani doktorskog rada prati strukturu rada pa započinje uvodnim predstavljanjem ciljeva rada i istraživanja, teorijskim utemeljenjem i stručnim spoznajama o temi u cijelom svijetu, metodologijom istraživanja, razlozima za uspostavljenu strukturu rada te pregled građe, njezine analize, sinteze i interpretacije te glavnih zaključaka i novih spoznaja koje su proizašle iz doktorskog rada. Po uspješnoj obrani doktorand

stječe titulu doktora znanosti u području humanističkih znanosti, polju etnologija i antropologija, a uža mu je specijalnost etnologija i kulturna antropologija (Belaj, 2006:21-28). Od 2005. do 2017. godine na ovaj je način titulu doktora znanosti u etnologiji i kulturnoj antropologiji stekao 61 znanstvenik (Upisnik doktorata).

Zaključak

Analiza problematike nastavnih kolegija Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i sadržaja dvaju vodećih etnoloških časopisa koji se izdaju na Odsjeku: *Studia ethnologica Croatica* te Etnološka tribina omogućila je prepoznavanje širokog spektra tema pokrenutih u suvremenim etnološkim istraživanjima i radu u Hrvatskoj. Uočava se da su hrvatski etnolozi razvili istraživački i nastavni rad na vrlo širokom spektru pitanja u razdoblju od 2005. do 2017. godine. Literatura za kolegije, radovi nastavnika, istraživački projekti i međunarodne aktivnosti poput konferencija i radionica pokazuju vrsnoću i međunarodnu prepoznatost rada djelatnika Odsjeka. Kolegiji na studiju etnologije i kulturne antropologije iskazuju postojeći interes i za teme tradicionalne etnologije i za suvremena kulturnoantropološka pitanja. Navodimo ovdje kao primjer sljedeće teme vezane uz kolegije: problemi etnogeneze i etničke povijesti, etničke manjine u Hrvatskoj, hrvatska dijaspora u različitim zemljama svijeta, problemi identiteta Hrvata, pitanja međuetničke interakcije, istraživanja raznolikosti tradicijskih kultura, proučavanje povijesnih transformacija kulture (materijalne, duhovne, oblika gospodarstva, obitelj, društvenog života i dr.), povijesna i monografska istraživanja krajeva ili mjesta Hrvatske, etnologiju grada, etnomedicinu, povijest etnološke znanosti u Hrvatskoj i inozemstvu, antropologiju djetinjstva, narodnu umjetnost, studije roda, migracijske procese, probleme etike u kulturnoj antropologiji, etničku kartografiju, etnomuzeologiju, etnolingvistiku, etnomuzikologiju, antropologiju hrane, vizualnu antropologiju, etnoekologiju, religijska vjerovanja i šamanizam, narodne igre i igračke, antropologiju plesa, etno- i agroturizam, antropologiju putovanja, antropologiju sporta, antropologiju tekstila (<https://hrcak.srce.hr/broj/15500>; <https://hrcak.srce.hr/etnoloska-tribina>).

Rezimirajući, možemo reći da je Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vodeća obra-

zovna i znanstvena ustanova u području etnologije i kulturne antropologije u zemlji. Njegovi djelatnici i studenti održavaju i razvijaju različite oblike međunarodnih kontakata. U prvom desetljeću dvadeset prvog stoljeća na Odsjeku je bilo četrnaest osoba: profesora, izvanrednih profesora, docenata, asistenata i knjižničara. Danas [2018. g.] je na Odsjeku zaposleno 20 djelatnika (17 nastavnika od docenata do redovitih profesora i 3 asistenta). Godine 2005. Odsjek su tvorile 4 katedre: Opća etnologija, Nacionalna etnologija, Etnološke metode i kartografija i Kulturna antropologija. Trenutno [2018. g.] ih je šest: prethodno navedenim dodane su Katedra za etničke i manjinske zajednice i Katedra za primijenjenu antropologiju (<http://etno.ffzg.unizg.hr/odsjek/katedre>).

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, kako smo već istaknuli, godišnje izdaje časopis *Studia ethnologia Croatica* te zajedno s Hrvatskim etnološkim društvom časopis *Etnološka tribina*. *Studia* objavljuje članke koji promiču najsuvremenija metodološka i teorijska znanja u etnologiji i kulturnoj antropologiji, ali i članke srodnih disciplina koji imaju fokus na kulturne pojave i procese, a redovito i prikaze knjiga. Časopis izlazi uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske i prati način rada relevantnih svjetskih publikacija iz područja. Od ožujka 2018. godine (br. 29 za 2017.) on se nalazi u najuglednijim međunarodnim sustavima citiranja i indeksiranja (ESCI, WoS, Scopus).

Suvremeni etnolozi u Hrvatskoj koriste različite metodološke pristupe u svojim istraživanjima, pa i najsuvremenije, primjerice: fenomenologiju, utemeljenu teoriju, teoriju afekta, autoetnografiju, feminističku etnografiju (Detaljno vidi: Škrbić i dr., 2016). No posebnost Odsjeka jest jaka usmjerenost na suvremene probleme antropologije, kao i velika pažnja dana interdisciplinarnom pristupu proučavanju antropoloških problema, koji omogućuje ne samo proširenje obzora studenata i diplomiranih studenata, već i uporabu u nastavi i istraživanju različitih znanja, metoda i tehnika bliskih humanističkih znanosti, posebice folkloristici, lingvistici, semiotici, sociologiji itd. Specifičnost Odsjeka je i vezanost nastavnika, asistenata i studenata uz europski znanstveni prostor kao svoj okvir te sukladno tome veliki rad na temeljnim pojmovima i metodama suvremene antropologije i poznavanju ključnih problema suvremenih antropoloških istraživanja.

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Sveučilišta u Zagrebu bio je prvi i ostao vodeći centar u Hrvatskoj za obrazovanje etnologa i kulturnih antropologa, koji strukturom te organizacijom rada i aktivnosti prati teorijska, metodološka i praktična dostignuća suvremene

europske i svjetske etnologije i antropologije. Vidi se to iz kolegija koji već dulje postoje i utemeljeni su na iskustvu starijih generacija etnologa na Odsjeku, no stalno se uvode i potpuno nove teme i kolegiji poput ekonomske, medicinske i vizualne antropologije, antropologije sporta i dr. Odsjek jedni u Hrvatskoj sa svoja tri studija osigurava cjelokupno obrazovanje za etnologa i kulturnoga antropologa, koje započinje trogodišnjim studijem za prvostupnika struke, nastavlja se dvogodišnjim studijem za magistra struke, a završava poslijediplomskim studijem za doktora znanosti u etnologiji/kulturnoj antropologiji. Sve navedeno daje čvrstu osnovu za uvjerenje da će Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dalje nastaviti održavati vrlo visoku razinu europskog etnološkog obrazovanja te će unutar europskog okvira u mogućoj mjeri i dalje pridonositi promicanju etnoloških znanja i najnovijih znanstvenih koncepata. Može se zato zaključiti da se Odsjek za etnologiju vrsno razvijao kroz svoju gotovo stogodišnju povijest te zadržao svoju prepoznatljivu osnovu, specifičnost i identitet, ali i razvio u vrhunsko središte najsuvremenijih pa i eksperimentalnih antropoloških istraživanja, u koja redovito uključuje i studente pa je daljnji nastavak ovakvog uspješnog razvojnog puta izgledan.